



# НАЦІОНАЛЬНА СИСТЕМА МОНІТОРИНГУ

СИТУАЦІЇ З ВНУТРІШНЬО  
ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ

Кумулятивний звіт за березень 2016 – червень 2017



Фото на обкладинці та на внутрішній сторінці обкладинки:  
ВПО у Дрогобичі шиє вишиванки з обладнанням, наданим МОМ у рамках проекту,  
фінансованого Європейським Союзом

© Петро Задорожний /AP Images для ESN

**Цю публікацію підготовлено за фінансування Європейського Союзу.  
Думки та погляди, викладені у цій публікації, не обов'язково відображають  
позицію Європейського Союзу та Міжнародної організації з міграції (МОМ).**



# ЗМІСТ

ОГЛЯД МЕТОДОЛОГІЇ.....	4
КОРОТКИЙ ОГЛЯД .....	5
1. ХАРАКТЕРИСТИКИ ВПО ТА ЇХНІХ ДОМОГОСПОДАРСТВ .....	6
2. ЗАЙНЯТІСТЬ ВПО .....	8
3. ДОБРОБУТ ВПО .....	11
4. МОБІЛЬНІСТЬ ВПО .....	14
ДОДАТОК. Методологія .....	16



Проект фінансується  
Європейським Союзом та  
впроваджується Міжнародною  
організацією з міграції (МОМ)

# ОГЛЯД МЕТОДОЛОГІЇ

**Метою Національної моніторингової системи (НМС) в Україні** є підтримка Уряду України у збиранні та аналізі інформації щодо соціально-економічних характеристик внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та домогосподарств ВПО, а також викликів, з якими вони стикаються. НМС забезпечує краще розуміння перебігу переміщень, а також місць перебування, чисельності, вразливості переміщеного населення, його потреб.

МОМ адаптувала **Матрицю відстеження переміщень (МВП)**, систему, створену з метою регулярного збору, опрацювання та поширення інформації для кращого розуміння перебігу переміщень, до українських реалій.

Нижче наведено **динаміку даних опитування, збір яких здійснювався протягом шести раундів** – із березня 2016 до червня 2017.

Опитування у рамках НМС проводилось у **24-х областях України та м. Київ**.

**Головні джерела інформації**, що використовуються у НМС:

- i) дані вибіркового опитування ВПО шляхом особистого інтерв'ю (6 450 інтерв'ю);
- ii) дані вибіркового опитування ВПО шляхом телефонного інтерв'ю (8 327 інтерв'ю);
- iii) дані інтерв'ю з ключовими інформантами шляхом особистого інтерв'ю (4 034 інтерв'ю);
- iv) обговорення у фокус-групах з ключовими інформантами, з ВПО, а також із ВПО, які повернулися (32 фокус-групи);
- v) офіційні дані та відповідні дані з інших джерел.

Докладніша інформація про методологію наведена у Додатку 1.



## КОРОТКИЙ ОГЛЯД

- **Соціально-демографічні характеристики ВПО** та їхніх домогосподарств залишаються відносно стабільними у період опитування із березня 2016 по червень 2017. У порівнянні з населенням у цілому, домогосподарств ВПО характеризуються більшим середнім розміром домогосподарства, більшою часткою жінок і домогосподарств із дітьми, також молодшим середнім віком членів домогосподарств.
- **Ситуація зайнятості ВПО** почала поліпшуватися. Перш за все, рівень зайнятості серед ВПО підвищився з 35% до 46%. Крім того, позитивні тенденції зайнятості ВПО охоплюють збільшення частки довгострокової зайнятості, збільшення частки ВПО, які працюють у тій самій сфері зайнятості, що й до переміщення, та збільшення частки ВПО, які знайшли роботу, що відповідає їхній кваліфікації.
- Дещо покращився **добробут ВПО** із березня 2016 по червень 2017, про що свідчить ріст середньомісячного доходу на одного члена домогосподарства ВПО (з 1 420 грн до 2 017 грн), а також самооцінка ВПО своєї фінансової ситуації. Це може бути пов'язано із ростом мінімальної заробітної плати, що відбувалося тричі у період опитування, також із ростом частки ВПО, які вказують заробітню платню основним джерелом доходу та оцінюють власну фінансову ситуацію вище, ніж ті, хто вказує інші джерела доходу (державна підтримка ВПО, пенсія, тощо).
- Всупереч цій позитивній тенденції, частка домогосподарств ВПО, які мають достатньо коштів **лише для покриття своїх потреб у харчуванні**, залишається високою (44% у червні 2017 року). Більше того, ВПО продовжують покладатися на державну підтримку, що є другим найбільш часто згадуваним джерелом доходу. ВПО, які зазначають, що державна підтримка ВПО є основним джерелом їхнього доходу, частіше оцінювали своє фінансове становище як достатнє лише для придбання продуктів харчування.
- Чисельність ВПО, які **постійно проживають на одному місці**, стає все більшою у кожному раунді. У червні 2017 р. 41% опитаних ВПО повідомили, що вони перебувають на своєму поточному місці проживання понад 30 місяців. Зростання становить 18% у порівнянні з 23% у 5-му раунді.
- Частка тих, хто **має намір повернутися** до свого місця походження після закінчення конфлікту, зросла з 33% (у вересні 2016 р.) до 44% (у червні 2017 р.). Водночас чверть респондентів висловили намір не повертатися навіть після закінчення конфлікту.
- Частіше про свої **наміри повернутися після закінчення конфлікту** повідомляли люди у віці старше 60 років, пенсіонери, які проживають з родичами та мають житло в місці проживання до переміщення. Про **намір не повертатися** частіше повідомляють люди у віці від 35 до 59 років, які або мають житло на територіях контрольованих урядом (ТКУ) або живуть у гуртожитку чи колективному центрі для ВПО, але чиє житло в місці проживання до внутрішнього переміщення було зруйновано або у них немає жодної інформації про стан їхнього житла.



# 1. ХАРАКТЕРИСТИКИ ВПО ТА ЇХНІХ ДОМОГОСПОДАРСТВ

## ВПО (жінка, 57 років) з Донецької області:

«Я на ринку працювала, вже пенсіонеркою була. На роботу не виходила, кинула товар і будинок також... були обстріли, з погреба не вилазили. І тоді щось як перемкнуло – ідемо, більше не можемо. І тільки-но поїхали, буквально через пару днів, пряме попадання в ринок, десь о 12:00 дня. Якби я там працювала, то мене б уже не було...»

Джерело: фокус-група з ВПО

Майже всі ВПО зазначають, що вони зареєстровані у системі соціального захисту Міністерства соціальної політики. Відсоток ВПО, що реєструються у системі соціального захисту, залишається відносно постійним в усіх раундах НМС (Діаграма 1.1).

**Діаграма 1.1. Реєстрація ВПО Міністерством соціальної політики України, %**

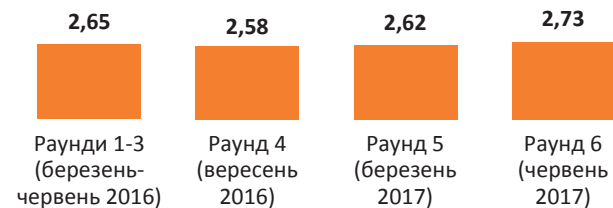
	Раунди 1-3 (березень-червень 2016)	Раунд 4 (вересень 2016)	Раунд 5 (березень 2017)	Раунд 6 (червень 2017)
Так	92,7	92,1	96,5	94,4
Ні	7,0	7,6	3,5	5,4
Не знаю	0,3	0,3	0	0,2

Джерело: особисті інтерв'ю з ВПО

Під час обговорень у фокус-групах ВПО та ключові інформанти відзначили, що не реєструються зазвичай особи, які не потребують допомоги з боку держави, іноді відсутність реєстрації пов'язана з бюрократичними перепонами (Джерело: фокус-групи з ВПО; фокус-групи з ключовими інформантами).

Середній розмір домогосподарств ВПО є більшим, ніж середній розмір домогосподарств всього населення України. Результати шостого раунду демонструють, що середній розмір домогосподарств ВПО становить 2,73 особи, у той час як середнє домогосподарство всього населення України – 2,58 особи, згідно з даними 2017 року<sup>1</sup>. Спостерігається невелике збільшення розміру домогосподарств ВПО за останні чотири раунди (Діаграма 1.2).

**Діаграма 1.2. Середній розмір домогосподарств ВПО, за раундами, %**

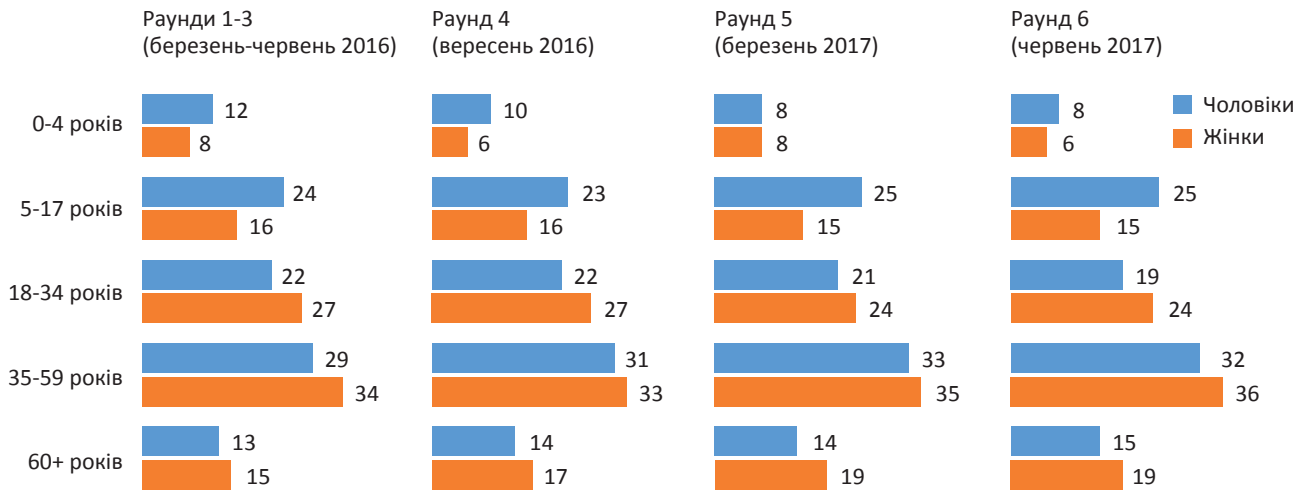


Джерело: особисті інтерв'ю з ВПО

Результати шостого раунду опитування показали, що 57% опитаних членів домогосподарств ВПО є жінками, що дещо перевищує частку жінок серед усього населення України (54% на 1 січня 2017 р.<sup>2</sup>). Більша частка жінок серед ВПО спостерігається в усіх вікових групах від 18 років і старше, що відповідає результатам попередніх досліджень (Діаграма 1.3). Крім того, частка ВПО віком до 18 років є майже в 1,5 раза вищою у порівнянні із усім населенням; тоді як частка ВПО у віці старше 60 років майже в 1,3 раза нижча<sup>3</sup>.

- 1 Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2017 році (за даними вибіркового обстеження умов життя).
- 2 Розподіл постійного населення України за статтю та віком на 1 січня 2017 року. Статистичний збірник. Державна служба статистики України. – К., 2017.
- 3 Розподіл постійного населення України за статтю та віком на 1 січня 2017 року: 0-17 років – 18%, 18-59 років – 60% 60+ років – 23%. Джерело: Статистичний збірник. Державна служба статистики України. – К., 2017.

**Діаграма 1.3. Статевий та віковий розподіл членів домогосподарств ВПО, за раундами, %**



Джерело: особисті інтерв'ю з ВПО

Рівень освіти серед голів домогосподарств ВПО є високим, 63% серед них мають ту чи іншу форму вищої освіти. Частка ВПО з вищою освітою зростає з 49% до 63%, тоді як частка ВПО з середньою та професійною освітою зменшилась (з 20% у першому – третьому раундах – до 11% у шостому раунді та з 31% у першому – третьому раундах до 26% відповідно у шостому раунді) (Діаграма 1.4).

**Діаграма 1.4. Розподіл голів домогосподарств ВПО за здобутою освітою, % від ВПО старших за 18 років**



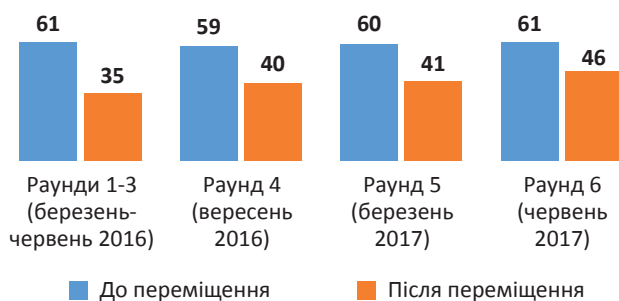
Джерело: особисті інтерв'ю з ВПО



## 2. ЗАЙНЯТІСТЬ ВПО

Хоча проблема зайнятості залишається однією з ключових для ВПО, результати опитування вказують на певне поліпшення ситуації. Частка працевлаштованих ВПО зросла з 35% у першому – третьому раундах до 46% у шостому раунді, а різниця між рівнем зайнятості ВПО до (61%) та після (46%) переміщення зменшилася до 15% (Діаграма 2.1).

**Діаграма 2.1. Зайнятість ВПО до та після переміщення, за раундами, %**



Джерело: особисті інтерв'ю з ВПО

Позитивною тенденцією зайнятості ВПО є збільшення частки ВПО з довготривалою зайнятістю (понад 12 місяців) з 33% до 67% (Діаграма 2.2).

**Діаграма 2.2. Розподіл ВПО за тривалістю працевлаштування на нинішньому робочому місці за раундами, % від зайнятих респондентів**

	Раунди 1-3 (березень-червень 2016)	Раунд 4 (вересень 2016)	Раунд 5 (березень 2017)	Раунд 6 (червень 2017)
Менше ніж місяць	6	5	3	1
1-6 місяців	27	23	10	12
7-12 місяців	33	30	23	19
Більше ніж 12 місяців	33	41	62	67
Без відповіді	1	1	2	1

Джерело: особисті інтерв'ю з ВПО

Упродовж періоду моніторингу результати свідчили, що рівень зайнятості серед ВПО був нижчим від рівня зайнятості серед усього населення України, також серед ВПО був нижчим відсоток економічно неактивного населення (пенсіонери, особи з інвалідністю, жінки у декретних відпустках)<sup>4</sup>.

**ВПО (жінка, 50 років, з Донецької області):**

«У центрі зайнятості не могла навіть оформитися. Я прийшла туди знайти роботу, мене цікавила тільки робота. А мені сказали: «Так ви ж переселенка... хто ризикне вас взяти на роботу?» Що значить ризикне? Я нормально працюю, так як і всі. Я вчора була така ж українка як і ви, хіба сьогодні щось змінилося?»

Джерело: фокус-група з ВПО

Працевлаштування ВПО частіше має місце у містах (населення понад 100 000 мешканців), зокрема 58% ВПО, які мають роботу, проживають у містах, у порівнянні з 46% усіх учасників опитування.

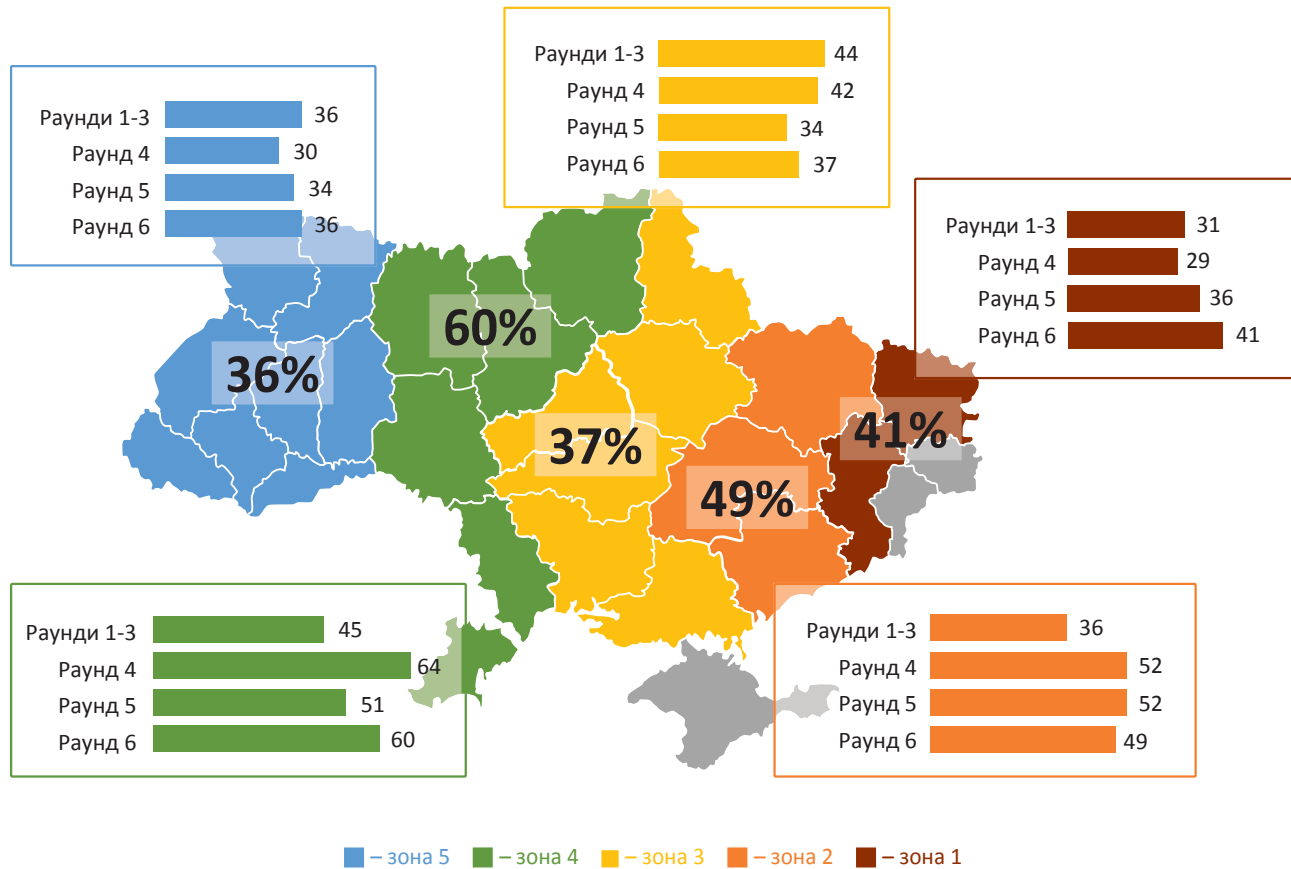
Рівень зайнятості та його зміни за час моніторингу різняться з-поміж географічних зон, які були згруповані згідно з їхньою відстанню від ТНКУ Донецької та Луганської областей з аналітичною метою (Діаграма 2.3)<sup>5</sup>. Рівень зайнятості є найви-

4 В Україні рівень зайнятості населення у віці 15-70 років, в середньому, в 2016 році становив 56,3%, рівень безробіття становив 9,3%, а частка економічно неактивного населення становила 37,8%. *Джерело: Економічна активність населення в 2016 році: Статистичний збірник / Державна служба статистики України, 2017 р. – 23 с.*

5 Групування областей у зони на відстані від ТНКУ Донецької та Луганської областей. Зона 1 – Донецька (ТКУ) та Луганська (ТКУ) області; зона 2 – Дніпропетровська, Харківська та Запорізька області; зона 3 – Кіровоградська, Миколаївська, Полтавська, Сумська, Херсонська та Черкаська області; зона 4 – Чернігівська, Київська, Житомирська, Вінницька, та Одеська області; зона 5 – Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька та Чернівецька області.



**Діаграма 2.3. Зайнятість ВПО після переміщення, загалом та за раундами, за географічними зонами, %**



Джерело: особисті інтерв'ю з ВПО

щим у четвертій географічній зоні – 60% у шостому раунді, підвищення становить 15% у порівнянні з 45% у першому раунді. Спостерігається також значне зростання у другій зоні, зокрема з 36% у першому-третьому раундах до 49% у шостому раунді. У п'ятій зоні зміни є незначними. У третій зоні спостерігалось зменшення з 44% до 37%.

Позитивною тенденцією є збільшення частки ВПО, чия зайнятість відповідає їхній кваліфікації, зокрема з 60% до 74% (Діаграма 2.4.) Крім того, 74% ВПО у шостому раунді працюють у тому самому секторі, що й до переміщення, спостерігається зростання на 14% у порівнянні з 60% у першому – третьому раундах.

**Діаграма 2.4. Відповідність місця працевлаштування ВПО їхній кваліфікації за раундами, % від зайнятих респондентів**

	Раунди 1-3 (березень-червень 2016)	Раунд 4 (вересень 2016)	Раунд 5 (березень 2017)	Раунд 6 (червень 2017)
Відповідає	60	59	67	74
Не відповідає	40	41	33	26

Джерело: особисті інтерв'ю з ВПО



Проект фінансується  
Європейським Союзом та  
впроваджується Міжнародною  
організацією з міграції (МОМ)

Різниця між рівнями зайнятості до та після переміщення є найбільшою в промисловому секторі та секторі послуг (Діаграма 2.5). Зокрема, після переміщення в промисловому секторі працюють менше людей, ніж до переміщення: у першому раунді – 18% проти 12%, у шостому раунді – 13% проти 9%. Тоді як в секторі послуг після переміщення працює більше людей, ніж до переміщення: 22% проти 29% у першому раунді та 22% проти 31% у п'ятому раунді.

Зайнятість у секторі послуг частіше повідомляється у великих містах (понад 100 000 мешканців). Крім того, жінки частіше повідомляють про працевлаштування у секторі послуг, а також у сфері торгівлі та освіти, тоді як чоловіки частіше повідомляють про зайнятість у промисловості, транспорті та будівництві.

Безпосереднє працевлаштування було визнано найбільш ефективним засобом підтримки серед

безробітних ВПО, про що повідомило 63% опитаних у шостому раунді. Показник зріс на 20% у порівнянні з 43% у четвертому раунді. Цей варіант відповіді частіше обирають безробітні чоловіки, ніж жінки, 82% і 58% відповідно.

**Ключовий інформант (жінка, 43 роки):**

«Приїхала сім'я з Луганська: троє дітей, чоловік і дружина. У них був сімейний бізнес, а дружина працювала в банківській сфері. А коли приїхали в Херсон, не могли реалізуватися. Та слава Богу, ми змогли їм допомогти. Знайшли квартиру, влаштували дітей в садок. Дружина перекваліфікувалася на майстра манікюру, а чоловік водієм працює».

Джерело: фокус-група з КІ

**Діаграма 2.5. Зміни у сферах зайнятості до та після переміщення, за раундами, % ВПО у віці від 18 до 59 років**



Джерело: особисті інтерв'ю з ВПО

## 3. ДОБРОБУТ ВПО

### Засоби для існування

Добробут ВПО дещо покращився, на що вказує самооцінка фінансового стану ВПО (Діаграма 3.1). Частка домогосподарств, яким довелося обмежувати витрати навіть на харчування, упродовж періоду моніторингу зменшилась у 2,5 рази (з 38% у першому – третьому раундах до 15% у шостому раунді). Збільшилася частка домогосподарств, які оцінюють своє матеріальне становище як «достатньо коштів на харчування, необхідний одяг, взуття, основні потреби» (з 20% у першому – третьому раундах до 38% у шостому раунді). Втім, частка домогосподарств ВПО, які оцінюють своє матеріальне становище як «коштів вистачає лише на харчування» залишається високою – 44% у шостому раунді.

У порівнянні з нещодавніми загальноукраїнськими тенденціями<sup>6</sup> найбільша відмінність за самооцінкою

ВПО спостерігається насамперед серед найуразливіших домогосподарств, які змушені заощаджувати навіть на харчуванні – їх частка (15%) утричі вища за середньоукраїнський рівень (5%). Також меншою є частка домогосподарств ВПО, які можуть робити заощадження (2% проти 6% у цілому по Україні).

#### ВПО (жінка, 19 років, з Донецької області):

*«У нашій родині дохід дозволяє нормальний раціон харчування. Але все-таки чогось такого, той же торт, який можна було досить часто собі дозволити, хоча б раз на тиждень, зараз такого немає. Тільки на свята».*

*Джерело: фокус-група з ВПО*

6 Розподіл домогосподарств України за самооцінкою рівня їхніх доходів протягом 2015 р.: не вдалося забезпечити навіть достатнє харчування – 5%; постійно відмовлялися у найнеобхіднішому, крім харчування – 43%; було достатньо коштів, але заощаджень не робили – 46%; було достатньо коштів і робили заощадження – 6%. *Джерело: Самооцінка домогосподарств України рівня своїх доходів (за даними вибіркового опитування домогосподарств у січні 2016 року): Статистичний збірник / Держстат України, 2016. – 76 с.*

7 *Фактичний розмір прожиткового мінімуму у 2015-2017 роках. Міністерство соціальної політики України / <http://www.msp.gov.ua/news/12286.html>*

Рівень доходу також вказує на невелике поліпшення. Середньомісячний дохід на одного члена домогосподарства ВПО збільшився: з 1 420 грн до 2 017 грн. (Діаграма 3.2). Спостерігається також деяке зростання частки домогосподарств, які зазначають, що їхній середньомісячний дохід за останні шість місяців становив від 7 000 до 11 000 грн. Утім, рівень середньомісячного доходу усе ще залишається низьким у порівнянні з фактичним прожитковим мінімумом, котрий за розрахунком Міністерства соціальної політики України становить 2 862 грн на квітень 2017 р.<sup>7</sup>

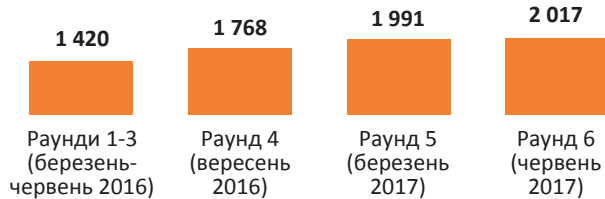
**Діаграма 3.1. Самооцінка ВПО фінансового стану їхніх домогосподарств за раундами, %**

	Раунди 1-3 (березень-червень 2016)	Раунд 4 (вересень 2016)	Раунд 5 (березень 2017)	Раунд 6 (червень 2017)
Змушені заощаджувати навіть на харчуванні	38	29	23	15
Коштів вистачає лише на харчування	40	42	45	44
Коштів вистачає на харчування, необхідний одяг, взуття, нагальні потреби	20	28	29	38
Коштів вистачає на базові та додаткові потреби. Маємо заощадження	1	1	1	2
Немає відповіді	1	0	2	1

*Джерело: особисті інтерв'ю з ВПО*



**Діаграма 3.2. Середньомісячний дохід на одного члена домогосподарства ВПО, за раундами, грн**



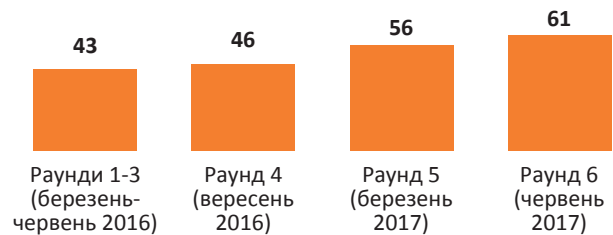
Джерело: особисті інтерв'ю з ВПО

Проте збільшення середньомісячного доходу є нерівномірним серед географічних зон. Ріст є найбільшим у четвертій зоні (Чернігівська, Київська, Житомирська, Вінницька та Одеська області), зокрема, з 2 184 грн у березні 2017 р. до 2 748 грн у червні 2017 р. Водночас зменшився середній дохід на одну особу в першій зоні (Донецька та Луганська області – ТКУ) з 2 148 грн у березні 2017 року до 1 975 грн у червні 2017 р.

Крім того, самооцінка фінансового стану різниться з-поміж різних типів поселень. У великих містах частіше повідомляється про «достатньо коштів на основні потреби», тоді як про «достатньо коштів винятково на харчування» частіше повідомляється у сільській місцевості та про «мусимо обмежувати витрати навіть на харчування» – у малих містах.

Ще однією позитивною тенденцією є збільшення частки домогосподарств, які вказали заробітну плату як основне джерело доходу, з 43% до 61% (Діаграма 3.3). ВПО, які повідомляють, що заробітна плата є основним джерелом доходів, частіше оцінюють своє матеріальне становище як достатнє для забезпечення основних потреб, у порівнянні з усіма опитаними.

**Діаграма 3.3. Заробітна плата як джерело доходу домогосподарств ВПО, за раундами, %**



Джерело: особисті інтерв'ю з ВПО

Державна підтримка ВПО є другим джерелом доходу, що найчастіше зазначається респондентами, його частка збільшилася на 11% (Діаграма 3.4). ВПО, які вказали державну підтримку ВПО як основне джерело доходу, частіше оцінюють своє матеріальне становище як «коштів вистачає лише на харчування», у порівнянні з усіма учасниками опитування. Значна частка респондентів, які отримують держав-

**Діаграма 3.4. Основні джерела доходів у домогосподарствах опитаних громадян, що повернулися до ТНКУ за останні 12 місяців, %**

	Раунди 1-3 (березень-червень 2016)	Раунд 4 (вересень 2016)	Раунд 5 (березень 2017)	Раунд 6 (червень 2017)
Заробітна плата	43	46	56	61
Державна підтримка ВПО	50	57	59	61
Пенсія за віком або вислугою років	X	30	33	35
Соціальна допомога	44	33	33	32
Випадкові заробітки	18	19	15	16
Гуманітарна допомога	32	17	16	14
Фінансова підтримка родичів, які проживають в Україні	X	X	5	8
Пенсія по інвалідності	X	8	7	6
Соціальна пенсія	X	3	5	4
Інші доходи	X	3	2	2

Примітка: Респонденти могли обрати більше ніж одну опцію  
Джерело: особисті інтерв'ю з ВПО



ну підтримку, свідчить про те, що більшість ВПО все ще значно потребують державної допомоги.

Частка домогосподарств ВПО, які зазначили гуманітарну допомогу як джерело доходу, зменшилася з 32% до 14% (Діаграма 3.4).

Найбільш проблемними питаннями, що зазначають ВПО, є умови проживання (22%), оплата оренди (21%), оплату комунальних послуг (14%) та безробіття (11%), і така ситуація залишається незмінною протягом періоду моніторингу.

## Умови проживання та види житла

### **ВПО (жінка, 33 роки, з Донецької області):**

*«Спочатку ми жили у гуртожитку, куди нас поселили, і протягом місяця ми повинні були знайти собі квартиру. Я знайшла комунальну квартиру, без ванної, туалет загальний, коридор загальний. Діти у мене люблять побігати і виходили гратися в коридор, але сусіди лаялися, що вони шумлять. Тому вони сиділи в кімнаті як вовчечята. Після цього, через місяць, мені в Солониці знайшли квартиру, без ремонту. Зараз намагаюся домогтися у господині, що б хоч за свій рахунок поклеїти шпалери. Хочеться якогось затишку».*

*Джерело: фокус-група з ВПО*

Більшість ВПО живуть в орендованому житлі, і ситуація залишається незмінною упродовж періоду проведення опитування. Зокрема, у шостому раунді 42% проживають в орендованих квартирах, 16% у орендованих будинках та 7% у орендованих кімнатах. Значна частина ВПО продовжує проживати з приймаючою сім'єю – 23% у шостому раунді. У гуртожитку продовжували проживати 6% ВПО та 4% залишалися у колективних центрах для ВПО.

Рівень задоволеності основними характеристиками житла був високим і постійно збільшувався протягом періоду моніторингу. Дев'яносто (90%) відсотків ВПО повідомили про задоволеність наявністю електроенергії, відчуттям безпеки та наявністю каналізації, близько 80% – водопостачанням, опаленням та теплоізоляцією та близько 70% задоволені площею житлових приміщень.

Результати обговорень у фокус-групах показали, що придбання ВПО власного житла через постійний брак коштів на базові потреби домогосподарств вважається неможливим. Залишається проблематичним для ВПО офіційно орендувати квартиру через брак необхідних документів (*Джерело: фокус-групи з ключовими інформантами*). Заради економії окремі родини ВПО наймають житло спільнокоштом (*Джерело: фокус-групи з ВПО*).

## Тимчасове зупинення виплати соціальної допомоги

Упродовж терміну проведення опитування понад 20% респондентів зазначили, що стикалися із проблемою тимчасового зупинення соціальних виплат. Спостерігається невелике зменшення частки ВПО, які повідомили про подібні випадки, з 27% у четвертому раунді до 22% у шостому раунді. У більшості випадків тимчасове зупинення виплат стосується щомісячної фінансової допомоги на житло для ВПО. Що стосується інших видів соціальної допомоги, то зменшилася частка ВПО, які повідомили про тимчасове зупинення виплат пенсії за віком або вислугою років з 16% у четвертому раунді до 9% у шостому раунді.

### **ВПО (жінка, 42 роки, з Донецької області):**

*«Мене навіть не попередили про те, що я повинна надати якусь довідку. Я потім її відновила – пенсію. Але про це потрібно попереджати. Процес відновлення зайняв півроку. У моєї мами теж була подібна ситуація, її відновили. У неї це зайняло три місяці».*

*Джерело: фокус-група з ВПО*

Серед ВПО, які стикалися з проблемою тимчасового зупинення виплат, 79% знайомі з процедурою поновлення соціальних виплат. Спостерігається 23% ріст у порівнянні з 56% у четвертому раунді. Крім того, частка ВПО, які отримали повідомлення про тимчасове зупинення виплат, дещо збільшилася, зокрема з 21% у четвертому раунді до 28% у шостому раунді.

Відповідно до обговорень у фокус-групах, призупинення соціальних виплат мало надзвичайно негативні наслідки для добробуту ВПО, оскільки вони втратили основне джерело доходу на період від двох до шести місяців (*Джерело: обговорення у фокус-групах з ВПО*).



## 4. МОБІЛЬНІСТЬ ВПО

### Досвід переміщення

**ВПО (жінка, 37 років, з Луганської області):**  
«Зараз ми тут вже майже два роки. У багатьох є діти, ходять в дитячий садок. Є свої друзі, подруги, і в школах, і в спортивних секціях. Дітям не хочеться шкодити, знову виривати їх з життя, з міста».

Джерело: фокус-група з ВПО

Для тих ВПО, які змінили місце проживання неодноразово, головними причинами переселення були житлові питання (для 49% у шостому раунді та для 46% у четвертому раунді), висока орендна плата (27% у шостому раунді, що свідчить про зниження на 10% у порівнянні з 37% у четвертому раунді) та брак можливостей працевлаштування (34% у шостому раунді та 31% у четвертому раунді).

### Наміри повернення

Значна частина респондентів повідомила про намір повернутися до місця проживання до переміщення. Протягом останніх трьох раундів частка ВПО, які планують повернутися додому після закінчення конфлікту, зростає з 33% до 44% (Діаграма 4.2). Водночас чверть респондентів повідомили про намір не повертатися після закінчення конфлікту. Коли

респондентів запитали про плани на наступні три місяці, переважна більшість ВПО планують залишитися в їхньому нинішньому місці проживання: про це заявили 84% опитаних у шостому раунді, 79% – у п'ятому раунді, 72% – у четвертому раунді.

**Діаграма 4.2. Загальні наміри ВПО щодо повернення до місця проживання до переміщення, %**

	Раунд 4 (вересень 2016)	Раунд 5 (березень 2017)	Раунд 6 (червень 2017)
Так, найближчим часом	2	1	0
Так, після завершення конфлікту	33	39	44
Так, можливо у майбутньому	18	17	18
Ні	27	26	25
Важко відповісти	16	17	13
Немає відповіді	4	0	0

Джерело: особисті інтерв'ю з ВПО

Існує зв'язок між наміром повернення та віком респондента, а також обставинами, пов'язаними з житлом. Частіше про наміри повернутися до колишнього місця проживання після закінчення конфлікту повідомляють люди старші ніж 60 років, пенсіонери, які мешкають із родичами та чие житло в місці

**Діаграма 5.1. Як довго ви залишаєтеся у нинішньому місці проживання?, %**

	Раунди 1-3 (березень-червень 2016)	Раунд 4 (вересень 2016)	Раунд 5 (березень 2017)	Раунд 6 (червень 2017)
До 6 місяців	7	6	4	3
7-12 місяців	18	10	5	5
13-18 місяців	37	15	6	4
19-24 місяців	37	47	20	17
25-30 місяців	1	21	42	30
30 місяців і більше	0	1	23	41

Джерело: особисті інтерв'ю з ВПО

**Діаграма 4.3. Стан житла, в якому проживали до переселення і наміри ВПО щодо повернення, %**

	Так, після завершення конфлікту			Ні		
	Раунд 4 (вересень 2016)	Раунд 5 (березень 2017)	Раунд 6 (червень 2017)	Раунд 4 (вересень 2016)	Раунд 5 (березень 2017)	Раунд 6 (червень 2017)
Неушкоджене	39	49	55	24	19	18
Ушкоджене	33	37	46	22	23	24
Зруйноване	15	11	11	44	58	57
Не знаю	29	17	10	33	38	34
Всього	33	39	44	27	26	25

Джерело: особисті інтерв'ю з ВПО

проживання до переміщення залишається неушкодженим. Про відсутність наміру повернутися частіше повідомляють люди у віці від 35 до 59 років, які або мають власне житло на ТКУ, або проживають в гуртожитках чи колективних центрах для ВПО, проте їхнє помешкання в місці проживання до переміщення було зруйноване або у них немає ніякої інформації про його стан (Діаграма 4.3).

## Відвідування колишніх місць проживання

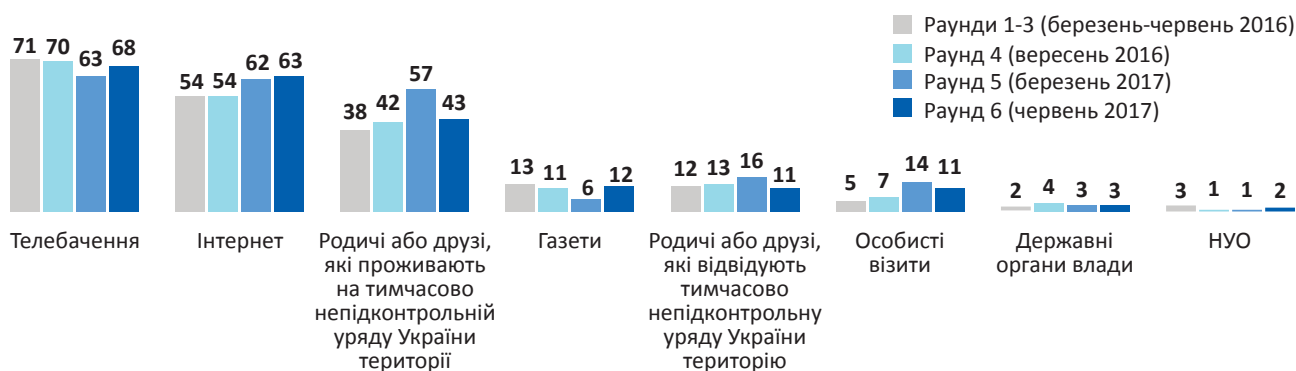
Частка ВПО, які відвідували своє колишнє місце проживання в зоні конфлікту після переміщення, поступово збільшується, зокрема з 32% до 48%. Основними причинами поїздки до ТНКУ були відвідування та підтримання житла (63% у шостому раунді проти 46% у першому раунді), перевезення речей (52% у шостому раунді проти 43% у першому раунді) та відвідування друзів чи членів родини (49% у шостому

раунді проти 40% у першому раунді). Для ВПО, які не відвідували ТНКУ після переміщення, основною причиною було сприйняття, що такий візит може стати «небезпечним для життя», про що повідомили 52% респондентів у шостому раунді, що на 7% більше, ніж у попередньому раунді.

Головними перешкодами, що зазначають ВПО, які подорожують до ТНКУ, є черги на контрольних пунктах уздовж лінії розмежування, проблеми транспортного сполучення та страх за власне життя. Частка ВПО, які вказували вищезгадані перешкоди залишається без змін протягом періоду моніторингу. Виключенням є «страх за власне життя», оскільки спостерігається збільшення на 17% з четвертого до шостого раунду.

Основним джерелом інформації для ВПО щодо ситуації на ТНКУ залишається телебачення (показник коливається в межах 63-71% протягом опитування), Інтернет (від 63% до 54%) та інформація від їхніх родичів чи друзів (від 38% і 57%), які продовжують жити на ТНКУ (Діаграма 4.4).

**Діаграма 4.4. Розподіл ВПО за джерелами інформації про ТНКУ, %**



Примітка: Респонденти могли обрати більше ніж одну опцію  
Джерело: особисті інтерв'ю з ВПО



Проект фінансується  
Європейським Союзом та  
впроваджується Міжнародною  
організацією з міграції (МОМ)

# ДОДАТОК. МЕТОДОЛОГІЯ

Методологія дослідження, розроблена в рамках проекту, забезпечує збір даних у 24-х областях України та м. Київ, їх обробку та аналіз щодо місць розміщення ВПО, здійснених ними переміщень та намірів переміщуватися надалі, намірів щодо повернення, основних соціально-економічних проблем, сприйняття громадянами ситуації ВПО, інтегрованості ВПО у місцеві громади, а також інших соціально-економічних характеристик ВПО в Україні.

НМС функціонує з використанням даних, які отримуються з багатьох джерел, а саме:

- i) Даних вибірових опитувань ВПО у рамках особистих та телефонних інтерв'ю.
- ii) Даних вибірових опитувань ВПО у рамках телефонних інтерв'ю.
- iii) Даних інтерв'ю ключових інформантів, проведених у рамках особистих інтерв'ю.
- iv) Даних обговорень у фокус-групах з ключовими інформантами, ВПО та ВПО, які повернулися до ТНКУ.
- v) Адміністративних даних з інших джерел.

## Особисті інтерв'ю з ВПО

Використовуючи цей метод, у співпраці з Українським центром соціальних реформ по всій країні з березня 2016 року по червень 2017 року було опитано 6 450 ВПО. У кожному раунді вибірково було обрано 200-400 територіальних одиниць залежно від обсягу вибірки. Вибірка територіальних одиниць була розроблена для всіх областей України та розподілена пропорційно кількості зареєстрованих ВПО у кожній області (зразок розподілу територіальних одиниць наведено на Діаграмі 1). В кожній територіальній одиниці, обраній для моніторингу, було опитано 5 домогосподарств ВПО (або 2 домогосподарства у кожному під-раунді у першому – третьому раундах). Розподіл кількості опитаних домогосподарств з ВПО по областях представлений на Діаграмі 2. Слід зазначити, що приблизно 42% опитаних респондентів у шостому раунді були також опитані у попередньому раунді. Метою збереження домогосподарств ВПО у вибірці було забезпечення більш точної оцінки змін показників між сусідніми раундами.

## Телефонні інтерв'ю з ВПО

Упродовж опитування, МОМ провела опитування 8 327 ВПО. Із загальної кількості, 7 661 інтерв'ю з ВПО з території, яку контролює уряд (ТКУ), і 666 інтерв'ю з ВПО, які повернулись на територію, яку не контролює уряд (ТНКУ). Вибірка була отримана з бази даних обліку ВПО, яка зберігається у Міністерстві соціальної політики України. Вибірка для телефонного опитування була також отримана з бази даних обліку ВПО, яка зберігається у Міністерстві соціальної політики України. Розподіл кількості опитаних домогосподарств за областями представлено на Діаграмі 3.

## Особисті інтерв'ю з ключовими інформантами

Використовуючи цей метод, було опитано 4 034 ключових інформанти у кожному раунді. Ці ключові інформанти були визначені у співпраці з Українським Центром соціальних реформ по всій країні та були залучені для моніторингу ситуації із ВПО в областях. Більшість ключових інформаторів працюють в неурядових організаціях чи представляють органи соціального захисту. Крім того, частина ключових інформаторів працювала у місцевих органах влади, установах охорони здоров'я, навчальних закладах або в інших організаціях. Вибірку було сформовано аналогічно методу особистого інтерв'ю, за винятком числа ключових інформаторів, вибраних для моніторингу – у кожній територіальній одиниці було обрано двоє ключових інформантів. Розподіл кількості опитаних ключових інформантів по областях представлений на Діаграмі 4.

## Обговорення у фокус-групах

У період опитування, у співпраці з Українським центром соціальних реформ з березня 2016 р. по червень 2017 р. було проведено 32 фокус-групи. Ці групи охоплювали обговорення в фокус-групах





(ОФГ) з представниками таких груп: населення ВПО (18 ОФГ у Вінницькій, Дніпропетровській, Донецькій, Кіровоградській, Луганській, Львівській, Одеській, Полтавській, Рівненській, Харківській, Чернігівській областях та місті Києві), ключові інформанти (12 ОФГ у Донецькій, Кіровоградській,

Львівській, Одеській, Полтавській, Тернопільській, Харківській, Херсонській областях та місті Києві) та тих, хто отримав статус ВПО, але повернувся на територію, які не контролюються урядом (2 ОФГ у Донецькій області в районі, який не знаходиться під контролем уряду).

**Діаграма 1. Розподіл відібраних територіальних одиниць в областях України, за раундами**

Область	Кількість вибраних територіальних одиниць			
	Раунди 1-3 <sup>7</sup>	Раунд 4	Раунд 5	Раунд 6
Усього	300	400	205	205
Вінницька	5	7	4	4
Волинська	5	7	4	4
Дніпровська	13	19	14	14
Донецька	88	106	48	48
Житомирська	5	7	4	4
Закарпатська	5	7	4	4
Запорізька	18	26	14	14
Івано-Франківська	5	7	4	4
Київська (без м. Київ)	7	9	6	6
Кіровоградська	5	7	4	4
Луганська	35	45	24	24
Львівська	5	7	4	4
Миколаївська	5	7	4	4
Одеська	6	8	5	5
Полтавська	5	7	4	4
Рівненська	5	7	4	4
Сумська	5	7	4	4
Тернопільська	5	7	4	4
Харківська	30	42	14	14
Херсонська	5	7	4	4
Хмельницька	5	7	4	4
Черкаська	5	7	4	4
Чернівецька	5	7	4	4
Чернігівська	5	7	4	4
м. Київ	18	26	12	12

**Діаграма 2. Розподіл домогосподарств ВПО для проведення особистих інтерв'ю за областями, за раундами**

Область	Кількість			
	Раунд 1-3	Раунд 4	Раунд 5	Раунд 6
Усього	2 400	2 000	1 025	1 025
Вінницька	40	35	20	20
Волинська	40	35	20	20
Дніпровська	104	95	70	70
Донецька	704	530	240	240
Житомирська	40	35	20	20
Закарпатська	40	35	20	20
Запорізька	144	130	70	70
Івано-Франківська	40	35	20	20
Київська (без м. Київ)	56	45	30	30
Кіровоградська	40	35	20	20
Луганська	280	225	120	120
Львівська	40	35	20	20
Миколаївська	40	35	20	20
Одеська	48	40	25	25
Полтавська	40	35	20	20
Рівненська	40	35	20	20
Сумська	40	35	20	20
Тернопільська	40	35	20	20
Харківська	240	210	70	70
Херсонська	40	35	20	20
Хмельницька	40	35	20	20
Черкаська	40	35	20	20
Чернівецька	40	35	20	20
Чернігівська	40	35	20	20
м. Київ	144	130	60	60

7 Кількість територіальних одиниць для кожного під-раунду у першому – третьому раундах



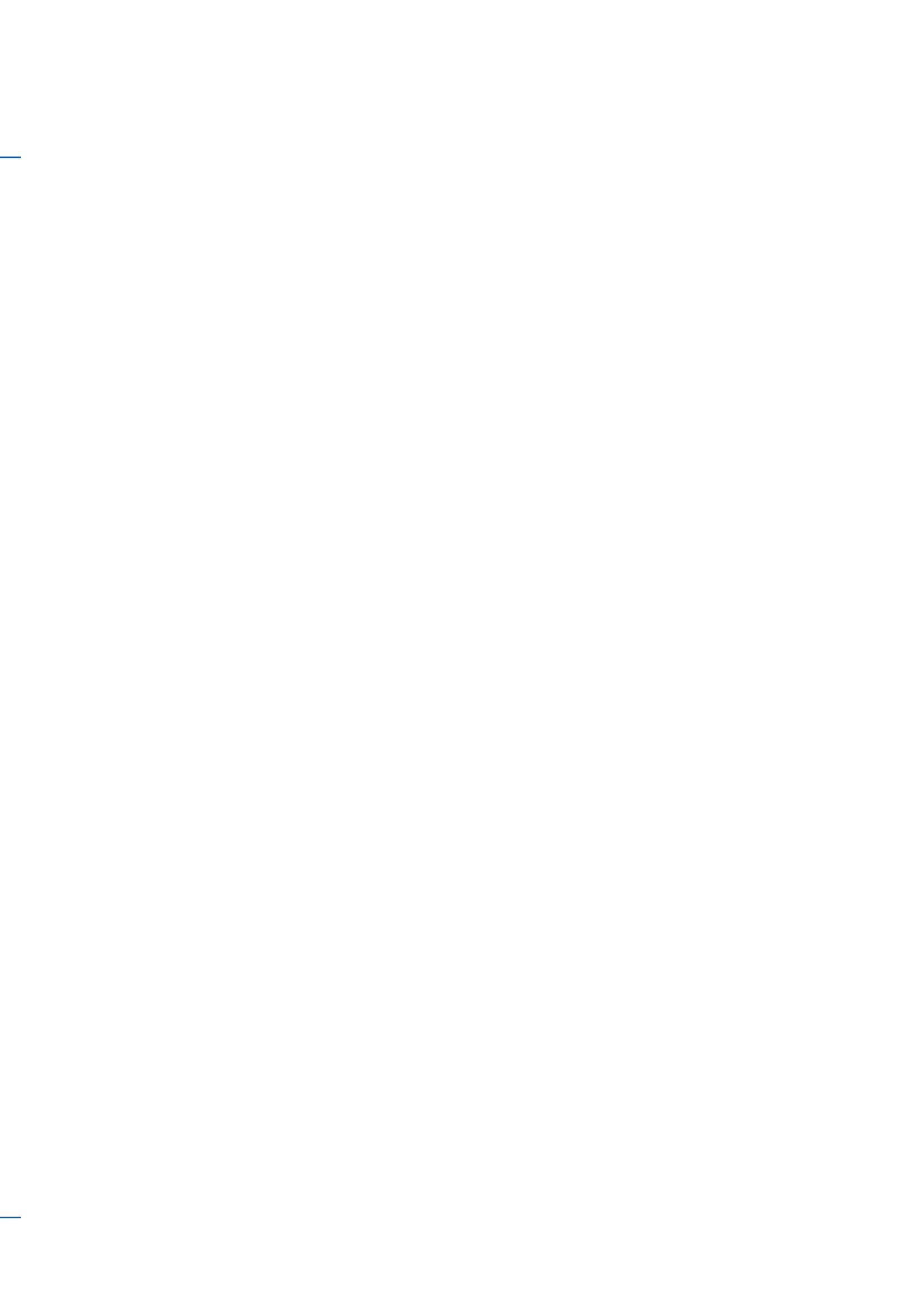
Проект фінансується  
Європейським Союзом та  
впроваджується Міжнародною  
організацією з міграції (МОМ)

**Діаграма 3. Розподіл домогосподарств ВПО для проведення телефонних інтерв'ю за областями, за раундами**

Область	Кількість		
	Раунд 4	Раунд 5	Раунд 6
Усього	2 086	3 132	3 109
Вінницька	98	58	59
Волинська	51	56	59
Дніпровська	51	202	202
Донецька	117	772	780
Житомирська	99	59	59
Закарпатська	50	59	59
Запорізька	140	203	204
Івано-Франківська	50	60	59
Київська (без м. Київ)	98	84	90
Кіровоградська	46	56	59
Луганська	107	426	404
Львівська	50	59	61
Миколаївська	46	59	62
Одеська	55	73	74
Полтавська	148	59	59
Рівненська	49	59	59
Сумська	100	58	59
Тернопільська	50	59	61
Харківська	128	200	158
Херсонська	98	59	60
Хмельницька	56	59	59
Черкаська	100	59	63
Чернівецька	99	59	59
Чернігівська	50	58	59
м. Київ	150	177	182

**Діаграма 4. Розподіл ключових інформантів для проведення особистих інтерв'ю за областями**

Область	Кількість ключових інформантів			
	Раунд 1-3	Раунд 4	Раунд 5	Раунд 6
Усього	2 421	792	410	411
Вінницька	40	14	8	8
Волинська	40	14	8	8
Дніпровська	103	38	28	28
Донецька	704	212	96	96
Житомирська	40	14	8	8
Закарпатська	40	14	8	7
Запорізька	144	50	28	28
Івано-Франківська	40	14	8	8
Київська (без м. Київ)	56	18	12	12
Кіровоградська	40	14	8	8
Луганська	286	86	48	48
Львівська	40	14	8	8
Миколаївська	38	14	8	8
Одеська	52	16	10	10
Полтавська	40	14	8	8
Рівненська	40	14	8	8
Сумська	40	14	8	8
Тернопільська	40	12	8	8
Харківська	244	86	28	30
Херсонська	40	14	8	8
Хмельницька	40	14	8	8
Черкаська	38	12	8	8
Чернівецька	40	14	8	8
Чернігівська	52	15	8	8
м. Київ	144	51	24	24



Проект фінансується  
Європейським Союзом  
та впроваджується Міжнародною  
організацією з міграції (МОМ)



Міжнародна організація з міграції (МОМ)  
Агентство ООН з питань міграції



За подальшою інформацією, будь ласка, звертайтеся до  
Представництва Міжнародної організації з міграції (МОМ) в Україні:  
вул. Михайлівська, 8, Київ, Україна, 01001  
Тел.: (044) 568-50-15 • Факс: (044) 568-50-16  
E-mail: [nmsukraine@iom.int](mailto:nmsukraine@iom.int)